

PROSVETA
THE ENLIGHTENMENTGLASILO IN LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE
JEDNOTE

Organ of and published by Slovene National Benefit Society

Narodnina za Združene države (izven Chicago) in Kanado \$6.00 na leto, \$3.00 za pol leta, \$1.50 za četrto leto; za Chicago in Cicero \$7.50 za celotno leto, \$3.75 za pol leta; za inozemstvo \$9.00.

Subscription rates: for the United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year, Chicago and Cicero \$7.50 per year, foreign countries \$9.00 per year.

Cene oglasov po dogovoru. Rokopisi dopisov in nenaročenih člankov se ne vračajo. Rokopisi literarne vsebine (črtice, povesti, drame, pesmi itd.) se vrnejo pošljatelju le v slučaju, če je priložil poštino.

Advertising rates on agreement. Manuscripts of communications and unsolicited articles will not be returned. Other manuscripts, such as stories, plays, poems, etc., will be returned to sender only when accompanied by self-addressed and stamped envelope.

Naslov na vse, kar ima stik s listom:

PROSVETA

2657-58 So. Lawrence Ave., Chicago, Illinois

Glasovi iz naših naselbin

DVOJE PISEM IZ BUČKE
PRI KRŠKEM, DOLENJSKO

Milwaukee, Wis.—Prejela sem pismo od moje sestrice Ljotke Kotar, roj. Kralj, iz Bučke pri Krškem, ki se deloma glasi:

Draga sestrinca! — Tvoje pis-

mo smo prejeli z velikim veseljem. Z očetom smo skupaj pod eno streho v Krigelovi hiši. Med vojno sem mnogo prestala jaz in moji trije otroci. Dragica je stara 16 let, Ivan 14 let in Cvetko tri leta. Spadali smo pod Italijo. Mi nismo bili izseljeni, drugače pa je bilo hudo. V Bučki so bili Nemci, kajti tam je bila meja. Partizani so napadali Nemce in jih 19. okt. 1943 končno pregnali. Vršile so se hude bitke. Zelo smo se veselili partizanske zmage. Dne 21. okt. pa so Nemci prišli nazaj in mi smo bili zatočeni, da podpiramo partizane, pa so streljali v hišo. Cvetko je bil komaj tri tedne star, moža pa k sreči ni bilo doma. Skrili smo se pod štedilnik k zidu. Streljali so skoro eno uro.

Ko je streljanje ponehalo, sem pogledala skozi vrata, pa sem videla Nemce, ki so drveli proti hiši. Takrat sem zavpila otrokom, da gredo Nemci. Bili smo docela obkoljeni. Prišlo je 15 Nemcev in izgnali so nas iz hiše ter postavili na dvorišče ter me dalj časa izpraševali po možu, ako ne povem, kje da je. Da nas bodo ustrelili. Nič se nismo več bali, kajti bili smo vsi izmučeni in prestrašeni. Pobrali in vzeli so vse iz hiše, prašiče iz svinjaka in kokoši, nato pa hišo zažgali, tako da smo ostali brez domačije. Ko so nemške zvezde opravile ta divjaški zločin, so pristopile k nam ter nam rekly, da sedaj smo mi na vrsti.

Težko si je predstavljati, koliko strahu sem takrat prestala. Prosila sem jih, naj nas puste pri življenju, da nismo krivi ničesar. Rekli so, če ne bi imela takoj majhnega otroka, da me bi brez pardaona ustrelili. Nato so nam rekly, naj gremo kamor hočemo. Bili smo slabo oblečeni in bosi, pa so za nami gledali. Bili smo se, da bodo za nami streljali. Pogledala sem nazaj in videla kako se je naša hiša spremenila v pogorišče. Takrat sem zaplakala, otroci pa so mi rekly, naj nikar ne jočem, le da smo ostali živi, pa bo že kako.

Potem smo se potikali od hiše do hiše, usmiljeni ljudje pa so nas vzeli pod streho. Medtem pa je bil moj mož v hosti pri partizanih, Nemcem pa sem se zlagala, da je v Nemčiji. Kakor vidiš, sem veliko prestala, ampak vse to je za nami. Sedaj živimo novo življenje, četudi nam več stvari primanjkuje, zlasti pa perila, obleke in obuvala. Prosim, ako mogoče, da bi mi poslala kakšno vsakdanjo obleko in kaj sličnega, zakar se že sedaj zahvaljujem. Sprejmi srčne pozdrave od mene, mojega moža Janeza in mojih treh otrok. Tvoja sestrinca — Ljotka Kotar.

Prejela sem tudi pismo od mojega brata Franceta Rihterja od istotam, ki se v izpisku glasi:

Draga sestra! — Sprejmi lepe pozdrave od nas vseh. Sporočam ti žalostno novico, da Tvoja mama ni več med živimi. Umrla je v Nemčiji 6. julija 1943. Mi smo bili vsi izseljeni 6. nov. 1941 v Nemčijo, samo Jan je ostal doma. Na tisoče Slovencev so poglani v nemške lagerje iz te fare. Čez 60 oseb iz Bučke je tam umrlo, kajti hrana je bila zelo slaba, dvakrat na dan krompir v oblihah. Mi smo bili vsi v Nemčiji, zato nismo imeli nikogar, da bi nam bil poslal kakšen paket. Je Angela, ki je bila parkrat v Gradcu, nam je poslala za kruh in paket, pa tudi ona sama ni imela, da bi več poslala.

Našo mater smo lepo pokopali in na njen grob nasadili evetlice. Ko smo po osvoboditvi odhajali iz Nemčije, smo hoteli vzeti slovo ob mame in obiskati njen grob, pa ni bilo mogoče, ker smo bili preoddaljeni. Domov smo

se vrnili koncem julija po skoraj štirih letih izgnanstva, doma pa smo našli vse prazno in streho raztrgano. Pet let nismo kupili nobene obleke, sedaj pa smo dobili nekaj blaga, tako da si bomo za silo naredili obleke. Prosim, ako mogoče, da nam pošljete kaj obleke. Bodite najlepše pozdravljeni vsi skupaj od nas vseh. — Tvoj brat Franc Rihter.

Tako mi pišeta sestrinca in brat. Obe pismi sem prepisala in skrajšala ter navedla le bolj važne stvari.

Louise Jartz.

O MIHAJLOVIČU, USTAVI
IN DRUGIH VPRAŠANJH

Detroit, Mich. — Še pred kratkim smo čitali, da ima Mihajlovič okrog 70,000 možno oboroženo armado, s katero bo udrl v Jugoslavijo in pogladi Tita iz dežele ter postavil kralja Petra na prestol. To propagando je seveda širila velebska čaršija s Fotičem na čelu, ker si želijo nazaj v stare dobre čase, ko so izjemali jugoslovanska ljudstva in se redili na ljudske stroške.

Kmalu potem pa je prišla vest, da so Mihajloviča ujeli Titovi vojniki v skalnatem pogorju z vsa njegovo "armado" vred — 11 mož! Bluf o večstisočeri armadi se je takoj razblinil in nič ni velesbska propaganda ter vsa jugoslovanska reakcija z njo vred je doživela velikanski udarec. Kam neki je zginila armada 70,000 mož? Ali se je v zemljo udrla? Ne, ni se udrla zato, ker je sploh nikjer bilo ni! Jugoslovanska reakcija je mislila, da bo s tem blufom prepričala svet, da je v Jugoslaviji močna opozicija proti novi jugoslovanski vladi, to je vse, pa ji ni uspelo.

Sedaj pa še naprej jurišajo za "pravično" obravnavo Mihajloviča in hočejo usiliti ameriške zrakoplovce, ki jim je baje Mihajlovič dal zavetje pred nacisti, da bi pričali njemu v prid. To je njihova zadnja karta. Koliko pa je ameriških letalcev osvobodil Tito in njegovi partizani, pa o tem kar lepo molče. Sploh pa nima pri tem ničesar opraviti vprašanje ameriških letalcev. Vprašanje je, če je Mihajlovič kriv izdajalskih zločinov proti svoji lastni državi. To je važno in o tem bo la obravnavi predložena evidenca. Če je kriv, bo kaznovan, če ni kriv bo oproščen.

Na ameriško noto jugoslovanski vladi je že Jugoslavija odgovorila in zagotovila, da bo obravnavala javna, kar je pač dovolj jasno, da bo Mihajlovič deležen vrake prilike, da doprinese svoje protidokaze na obdolžitve vlade. Jugoslovanska vlada je dalje izjavila, da ima toliko obtežilne evidence proti Mihajloviču, da se mu bo sila težko izmazati iz kaše, v katero je sam zagazil takrat, ko je todeloval z nacisti. To delo je vršil v tisti kritični dobi, ko so jugoslovanski partizani in narodni heroji umirali po gozdovih za svobodo jugoslovanskih ljudstev in za poraz krutega sovražnika. Partizani so vodili neenak boj proti skupnemu sovražniku vseh zaveznikov. Sovražnik je bil moderno opremljen z vsem morilnim orožjem, medtem ko so se partizani borili tako rekoč golih rok proti Hitlerjevi vojni mašini in jo končno z zavezniški vred zdrobili v prah.

Dovolj jasno je, zakaj se je Mihajlovič obrnil proti svojim lastnim bratom in pomagal okupatorju. Jugoslovanska reakcija, ki je vedela doma in na tujem, je na vsak način hotela kralja Petra in njegovo korumpirano čaršijo nazaj, pa si je izbrala Mihajloviča, da on vodi protinacionalno vojno v imenu izkoriščevalcev. Kakor že rečeno, bo obravnavala javna in prisostvovali ji bodo novinarji tujezemskih listov, tako da bo šlo vse po demokratskih pravih pravosodja. Več se ne more pričakovati od nobene vlade, kajti s tem bo

dana prilika za evidenco in zagovor obema strankama, vladnim organom in obožencu.

Pred kratkim smo imeli priliko čitati razpravo br. Molka o jugoslovanski demokraciji in jugoslovanski ustavi. Molka poznam že dvajset let in vedno sem ga smatral za smotnega poznavalca razmer in dogodkov; vedno je pisal članke, knjige in brošure ter igre in pesmi v naprednem demokratskem duhu za delavce. Slovenski delavski literaturi je Molek dal mnogo kulturnega in izobraževalnega materiala slovenskim delavcem. Vedno se je boril za svobodo, demokracijo in enakopravnost vseh ljudi. Za njegova velika dela mu gre vse priznanje.

Nikakor pa mi ne gre v glavo, da Molek ne sledi današnjim spremembam in preobratom. Ne razumem, kako si on tolači demokracijo. Prečital sem omejeno ustavo o vsem, tako tudi o reformah, institucijah, ljudskih pravicah, oblastvenih zakonih itd. Po moji razsodnosti moram priznati, da je to velik preobrat, velik korak naprej za jugoslovanske narode; vse čisto dostojno in demokratsko, pa če tudi so povzeli gotove dele po ruskem vzorcu ali od kje drugje. To pač ni važno. Važno pa je, kakšna je vsebina ustave, kaj daje ljudstvu dobrega. Glavno je, da je ustava v korist naroda.

Dokazalo se je, da je ruski narod zadovoljen s svojo vlado. To se je najbolj izpričalo takrat, ko je ruski narod dobil puške v roke in po strašnih bojih končno zmagal nad največjo vojno mašino na svetu z ostalimi zavezniški vred. Takrat je bila pač najlepša prilika za ruski narod, da se bi obrnil proti svoji vladi in jo strmoglavil, pa je ni, temveč se je kot lev zagnal v boj proti nacistični pošasti in jo pogladi v beg čez ruske stepe in naprej vse do samega Berlina. Za ta odpor proti krutemu napadalcu je bilo treba ne samo orožja, ampak trdne odločnosti. S tem je ruski narod pred vsem svetom pokazal, da zna čuvati svojo zemljo in svojo vlado, ki je volila vojno proti osvobodjevalcu.

Ta največji boj v vsej zgodovini je zahteval na milijone ruskih žrtv, ogromno materialne škode. Negledni predeli ruskega ozemlja so bili opustošeni, industrije uničene, saj je bila vsa zapadna ruska zemlja pod okupatorjem. Bojna črta je bila dolga dva tisoč milj, od Črne morja do Leningrada in tja gori na sever ob finski meji do morja. Ruski narod je doprinesel toliko žrtve, da jih ni mogoče oceniti. Vse to so doprinesli Rusi za svojo domovino in svojo vlado ter končno s skupnimi močmi zaveznikov sijajno zmagali!

Nisem noben filozof ne pisatelj ne učenjak, pa tudi ne noben velik mislec, nego čisto preprosti delavec s štirinajstredno šolsko izobrazbo, doma iz uboge bajtarske družine. Ampak po moji preprosti pameti odobravam ju-

goslovanski preobrat svobode in demokracije. Našemu narodu v Sloveniji kakor ostalim jugoslovanskim narodom želim obilo uspeha pri njihovih težkih prizadevanjih, da obnovijo svojo opustošeno domovino. Svoje osvobodilno delo so slavno izvršili in sedaj so z vsemi silami na delu, da obnovijo svojo domovino. Br. Molku pa želim več spoznavanja, boljšega presojanja in več tolerance napram jugoslovanskim prizadevanjem za boljše bodočnost. Časi se spreminjajo, duh napredka gre naprej, ne nazaj. Naprednjaki gredo po poti preobratov po vsem svetu.

Sedaj se odločuje usoda našega Trsta in Primorja na pariški konferenci zunanjih ministrov štirih velesil. Primorska je vsa slovenska, tako je tudi Trst slovenski, ker je na slovenski zemlji, četudi v mestu samem večina govori italijanski jezik, kar pa ne pomeni, da je večina italijanska, kajti jezik ne izraža narodnosti. Upajmo, da lažna laška propaganda ne bo uspela ter da se angleška imperialistična igra ne bo obnesla, da bi spet Trst prodali tujcu, kakor so ga leta 1919. Napeti je treba vse sile, da se ne ponovi krivica, ki je zadela slovenski narod po prvi svetovni vojni!

Anton Jurca.

POROČILO O NAGLI
SMRTI SESTRE ANE

New Smyrna Beach, Fla. — V domačih vesteh z dne 18. aprila sem čitala iz Clevelanda o smrti moje ljubljene sestre Anne Mencin, ki je umrla 12. aprila. Opazila sem pomoto v tem, da njen rojstni kraj ni bil pravilno naveden. Ona je bila rojena v vasi Mala Bučka, fara Škocjan, pri Mokronogu, ne v vasi Sleme pri Mokronogu.

Smrt moje sestre me je zelo zadela. Še pred par tedni mi je pisala obširno pismo, v katerem je omenila, da se počuti prav dobro in da je komaj čaka, da se midva z možem vrneva iz Floride domov ter da bo prišla k nam v Euclid, da se po dolgem času spet kaj pogovorimo. Dne 13. aprila pa sem dobila brzojav od mojega nečaka Joe Mencina: "Mama je naglo umrla." Brzojav je hodil 19 ur, ker živimo na deželi, tako da je bilo prepozno, da bi mislila na potovanje. Po leg tega pa me je ta vest tako zadela, da sem se zgrudila. Poslali smo venec cvetic in brzojav, da ne moremo priti na pogreb.

Ne morem opisati bolesti, ki sem jo prestala tiste dni, ker nisem mogla videti moje ljubice sestre poslednjikrat. Kako ne bi človeka strlo, saj sem v enem letu izgubila kar tri najdražje osebe — dne 11. nov. 1935 sina Edwarda, ki je bil poln življenja in star šele 35 let, pred meseci sem dobila pismo od nečakinje, da je 18. nov. umrl moj starejši in poslednji brat Janez Pungertič, vas Sleme, fara Bučka, in da so njegovo ženo Nemci

ubili leta 1942 in jih oropali ga, le golo življenje so si rešili begom v vas Dole, kjer so pod Italijanom, ker je tam meja. Sedaj pa se ta udeleženca nagla smrt moje ljubljene sestre V četrtek je še paket pripravljen za sestro Marijo v Istri. Še k zdravniku dr. Kernu, nazaj de pa je obiskala nekaj prijateljev, ponosi se je še čutila in zjutraj, ko je hotel na delo, mu je rekla, naj on doma, kajti ona da bo umrla, Res, še tisto popoldne je z njo bila svoje oči brez bolečin, kor so mi sporočili.

Moja draga sestra se je nadno poslovila od nas. Njuna niso bila posteljana s sestro, prehodila je trnjevo življenja, vendar pa je živela po in pošteno življenje. Vela je sama dobrega sina, pri katerem je živela do smrti. Bo moji ljubi sestra, materi, ri materi in teti lahka ameriška zemlja, ki je bila njena nova domovina zadnjih 45 let. Rojena je bila 6. aprila 1873, ob njej stara 73 let in šest dni. To zapušča zalubečega sina Jo njegovo ženo Marto, vnuka Loretto, pastorko Marijo Mencin-Rose Krnc, nečaka Wima, v starem kraju pa s Marijo v Istri ter več drugih rodnikov. Bila je članica šta Cvetiči Noble št. 450 S mnogo let in srečno se je ptila, da je članica te velike organizacije, kajti ona je bila vedno bolna in jednosta ji je topla plačevala podporo v njeni bojni. Naša draga sestra nam ne v trajnem spominu!

Rose Krnc

VESTI IZ BRIDGEPORTA

Bridgeport, Ct. — V soboto, 27. aprila, se je tukaj po Joseph Strauss ml., sin pokojnega pionirja Josipa Straussa, je bil ustanovitelj društva SNPJ, s Carolino Stefanichin je član društva št. 13. Njevesta pa je članica družbe 840 SNPJ. Njo sem jaz po bil za pristop v društvo predi, ko sem agital za nove ne; v tisti kampanji sem zelo dober uspeh v pridobitvi novih članov za obe društvi.

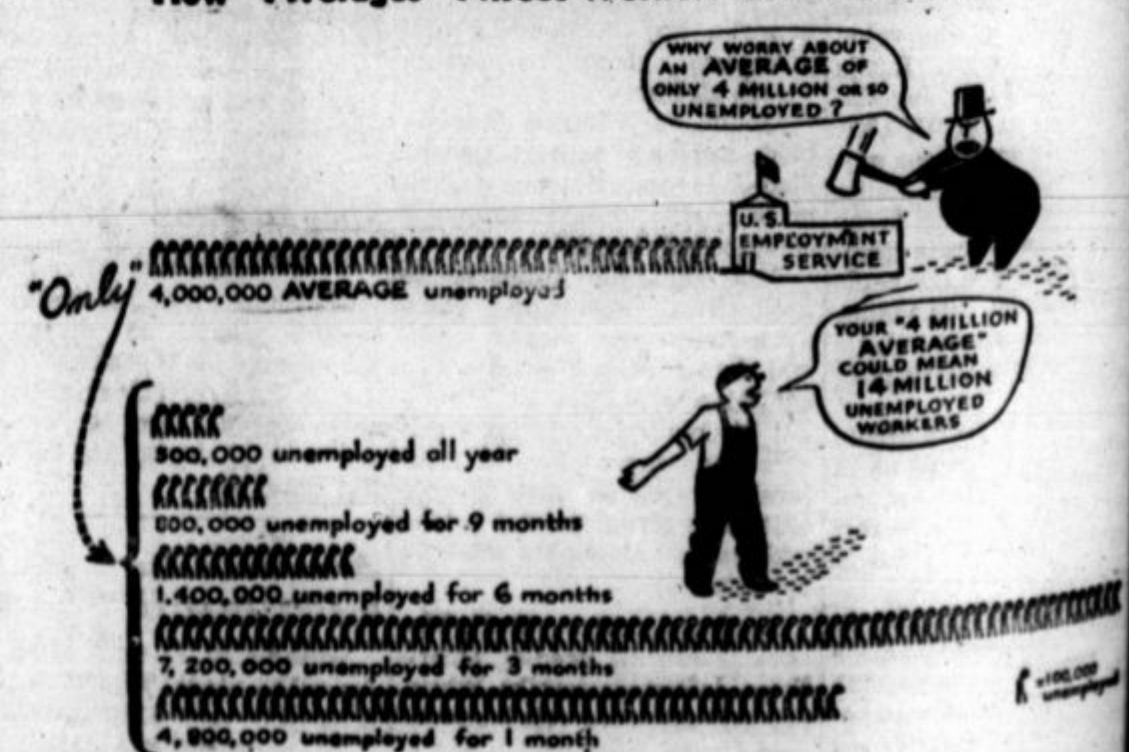
Svatba se je vršila v Društvi dvorani in udeležba je velika, kajti Jože je dobil znanih daleč po okolici in je redil že dosti dobrega dela razne načine našim in drugim ljudem. Prav tako je Carol pripravljena nuditi vsako na priredbah in drugace, dima zakoncem obilo srečo.

Margaret Snoy, ki dela bolnišnica v armadni bolnišnici Crile v Clevelandu, bila na dopustu nekaj dni. Čakuje, da bo morda 1. junij odpuščen, kajti bolnišnica je ena izmed štirinajstih, ki do 1. junijem prenehale puvati.

V dneh 26. in 27. aprila je tukaj tak mráz s slano, da je tisto, kar je ostalo od prepozebe, uničeno.

Joseph Sm

How "Averages" Affect Workers and Their Families.

Statistika, posebno "povprečna" statistika o brezposelnosti je zelo varljiva stvar, kakor je vidno na gornji risbi, ki jo je prinesel "Economic Outlook CIO." Povprečna letna brezposelnost štirih milijonov lahko pomeni, da je bilo prizadetih 14 milijonov delavcev.

Še o premogarski stavki

Kdaj in kako bo zaključena splošna stavka na mehkem premogovnem polju, ne vemo. Vemo le to, ako bo trajala še par tednov, bodo v dobri meri paralizirane vse industrije in lahko še kaj drugega, kajti današnja industrijska civilizacija je za svojo pogonsko silo v veliki meri odvisna od premoga. Izjema so le oni kraji, kjer dobivajo elektriko od vodnih sil. Ti kraji se nahajajo predvsem na jugu, v območju Tennessee Valley Authority in deloma v zapadnih državah, kjer so bile zadnja leta zgrajene velike hidro-elektarne na rekah Columbia in Colorado.

Taka situacija je vsaj navidezno v prilog majnarjem, kajti politika v roke Lewisu vse trumfne karte. Toda če se operatorji in patentirani sovražnik organiziranega delavstva posreči ustvariti kakšno histerijo, ki se bo skoncentrirala v kongresu, lahko postane bumerang. To se bo tudi zgodilo, ako se kapitalizem znajde v resnem položaju kot posledica te stavke.

Pred štirimi leti, ko je premogarska unija UMW prvič prišla na dan z zahtevo po ustanovitvi bolnišnice, oziroma zdravstvenega sklada, je kongres hitro sprejel znani Smithov zakon "proti Lewisu" — proti stavkam. Ta zakon sicer ni odpravil stavk, marveč jih s svojo 30-dnevno čakalno ali "ohlajevalno" dobo še netil. Toda v kongresu in izven njega so na delu močne sile, ki delujejo noč in dan, da kongres sprejme drastičen protidelavski zakon — predvsem, da ubije Wagnerjev delavski zakon, kar premogovni magnati zdaj odprto zahtevajo.

Velika možnost vsekakor je, da bo kongres sprejel Robertsonov osnutek, ki prepoveduje vsako taksiranje premoga ali drugih industrijskih izdelkov v svrhu financiranja kakšnega zdravstvenega sklada. Naperjen je direktno proti majnarski zahtevi za ustanovitev tega sklada, v katerega naj bi operatorji prispevali deset centov od tone premoga. Kot poročajo iz Washingtona, je možnost, da bo ta zakonski osnutek podprla tudi administracija.

Nihče ne more ugovarjati, da majnarji niso upravičeni do tega sklada — do dobre zdravniške oskrbe. Ni ga bolj nevarnega in težjega dela kot je delo v majnah — ne samo v premogovnikih, marveč v vseh rudnikih. In to posebno še, ker so na splošno varnostne naprave zelo površne, slabe in v marsikaterem rovu kriminalno zanemarjene. Ena največjih majnarskih pritožb je slaba ventilacija, ki človeku piše kri in ga telesno ubija kot nobena druga stvar. Človek, ki je dan za dnem prisiljen garati, trdo garati v slabo zrachenih prostorih in v dimu, si bo hitro izpodkopal zdravje kot pri nobenem drugem delu.

UMW ni edina unija, ki je prišla na dan z zahtevo po ustanovitvi zdravstvenega sklada. Tak sklad za medikalno oskrbo so si že priborili krojaški delavci v New Yorku. S to zahtevo prihajajo na dan tudi nekatere druge unije CIO in ADF. Tako zahtevo s strani elektrarske unije je imel zadnje dni pred sabo tudi vladni odbor za stabilizacijo, toda jo je odložil kot "hot potato." Toda Lewis je prvi, ki zahteva medikalno zaščito delavcev v vsej industriji. Ampak njega zna ustaviti kongres s sprejetjem prej omenjenega osnutka premogovnih baronov, ki ga je v nižji zbornici predložil kongresnik Robertson iz Virginije.

Mi se ne navdušujemo za tako reševanje tega socialnega problema. Problem popolnega medikalnega zavarovanja je splošen in potrebuje ga vse delovno ljudstvo, ne samo organizirani delavci v tej ali oni industriji, pri tem ali onem podjetju. Ta problem je treba rešiti za vso deželo, ne samo za majnarje ali krojače, stroške pa enostavno zvaliti na odjemalce.

Majnarska unija z Lewisom vred bi si pridobila veliko več simpatije med narodom, če bi na primer odločno stopila na stran Wagner-Murray-Dingellovega osnutka za splošno medikalno zavarovanje in zahtevala rešitev tega problema majnarjev skozi splošno javno akcijo. In z zakonitvijo tega načrta bi tudi majnarji veliko več dosegli kot pa z ustanovitvijo takega sklada kot ga zahteva Lewis. S sprejetjem tega zakona bi ne imeli samo popolno medikalno zavarovanje, vključivši proste bolnišnice, zdravila in vso zdravniško oskrbo zase in za svoje družine, marveč bi dosegli še precej več, kajti ta osnutek vsebuje še druge določbe in izboljšuje socialno zavarovanje tudi na drugih področjih.

Ampak Lewis se ni dvignil prsta za sprejetje Wagner-Murray-Dingellovega osnutka. Čitali smo že, da mu nasprotuje in se cinčno izraža o njem — kot tipičen burbonec. CIO in ADF agitirata za sprejetje tega zakona, o katerem se že nekaj časa vrše zaslišanja pred senatnim odsekom. Ako bi tudi Lewis pritiskal s svojo močno UMW za sprejetje tega zakona, bi bili izgledi v kongresu veliko boljki.

Drugo vprašanje v zvezi s to industrijo je tudi njen značaj. Njena zgodovina je krvava kot nobene druge industrije. Notorična je tudi vsled svojega kaosa, slabih varnostnih naprav in srednjeveških kompanijskih naselbin z izredno slabimi stanovanjskimi razmerami. Po vrhu so majnarji tudi izjemani po kompanijskih trgovinah. Odkar so majnarji solidno organizirani — zadnjih 14 let — se dežela tudi vsakih par let znajde pred splošno stavko v tej industriji. Zdaj je na vrsti stavka na mehkem premogovnem polju, čez par tednov pa bo na dnevnem redu na antracitu.

Vse to je "free enterprise," del kapitalizma. Prepoved stavk pod sedanjim sistemom bi pomenilo zaslužnje delavcev. Toda če delavstvo ne bo gledalo v bodočnost in si skušalo ustanoviti nov družabni sistem, v katerem stavke ne bodo potrebne, se zna zgoditi, da se bo lepega dne znašlo v železnem jopcu totalitarnega kapitalizma. Nobena industrija ni toliko zrela za socializiranje kot je premogovna. Čas je, da majnarji zopet pričnejo z agitacijo za socializiranje te industrije kot so to delali nekoč, kajti šele s so-

LEV N. TOLSTOJ:

KAZAKI

KAVKAŠKA POVEST

Iz ručine prevel
JOSIP KNAFLIČ

(Nadaljevanje)

"Pa kaj je tebi govoril?"

Marjanka se je nasmehnila.

"To si lahko misliš, kaj je govoril. Rekel je, da me ljubi. Zmeraj me je prosil, naj grem z njim v vinograde."

"O ti poniglavce! Ti vendar nisi šla, mislim. A kakšen imeniten fant je postal zdaj, pravi džigit! Tudi pri četi živi zmeraj veselo. Zadržuje se prišli naš Kirka in je pravil kakega lepega konja si je zamenjal Lukaška. A po tebi, mislim, mu je zmeraj dolgčas. Pa kaj je še rekel?" je vprašala Ustjenka.

"Ti moraš pa tudi vse vedeti," se je zasmejala Marjanka. Enkrat je prijahal ponoči k našemu oknu, pijan. Pa me je prosil.

"In ti ga nisi pustila noter?"

"Kaj pa misliš? Rekla sem enkrat in pri tem ostane. V tem sem trda kakor kamen," je resno odvrnila Marjanka.

"A je brhek fant! Če le hoče, ga ne odbije nobeno dekle."

"Pa naj gre k drugim," je ponosno odvrnila Marjanka.

"Ali se ti nič ne smili?"

"Smili se mi, a neumnosti ne bom delala. To je grdo."

Ustjenka je naenkrat položila glavo na prijateljicini prsi, jo objela z obema rokama in se vsa tresla od smeha, ki jo je skoro zadušil.

"O ti neumno dekle!" je rekla brez sapa. "Ti nočeš biti srečna!" in zopet je pričela ščetetati Marjanko.

"Av, pusti me!" je zavpila Marjanka med smehom.

"Viš jih spak! Začeli sta prismođovati in zdaj nista več trudni!" se je zopet razlegnil izza voza zaspani glas starke.

"Nočeš biti srečna," je ponovila Ustjenka šepetaje in se sklonila pokoncu. "A vendar si srečna, Bog ve da! Ti si tako odurna, a imajo te radi. Eh, ko bi bila jaz na tvojem mestu, kako bi jaz gostača krotila! Opazovala sem ga, ko je bil pri nas; tako je izgledalo, kakor da te hoče snesti z očmi. Moj dedek—kaj mi ni že podaril vsega! A vaš, slišiš, on je eden prvih ruskih bogatašev. Njegov sluga je pravil, da ima svoje kmete."

Marjanka se je sklonila pokoncu in se zamisljeno smehljala.

"Kaj mi je enkrat rekel, gostača..." je rekla, grizoč bilko. "Rekel je: jaz bi hotel biti kazak Lukaška ali tvoj bratec Lazutka. Čemu je neki tako govoril?"

"E tako čenča, kar mu pride na um," je odvrnila Ustjenka. "Česa moj ne govori! Kakor bi bil prismojen!"

Marjanka se je vrgla z glavo na zviti bešmet, položila roko na Ustjenkino ramo in zaprla oči.

"Danes je hotel priti v vinograd pomagat, oče ga je povabil," je rekla po kratkem molju; nato je zaspala.

XXXI.

Solnce je bilo že prilezlo izza hruške, ki je zasenčala voz in je pripekalo s svojimi poševnimi žarki celo skoz trte, spleteno od Ustjenke, na obraza deklice, spečih pod vozom. Marjanka se je prebudila in si jela devati ruto na glavo. Ko se je ozrla, je zagledala pod hruško gostača, ki je stal tam s puško na rami in se razgovarjal

z njenim očetom. Dregnila je Ustjenko in molče in smehljaje pokazala nanj.

"Včeraj sem hodil, pa nisem nič našel," je govoril Olenin, nemirno gledajoč okrog sebe in ni zapazil za trtami Marjanke.

"Le pojdite v tisti kraj, ravno v krogu pojdite; tam v ledini—pusti vinograd ji pravijo—so vedno zajci," mu je pravil praporščak, ki je bil takoj izpremenil svoj jezik.

"Kaj pa še, od trgatvi hoditi na zajce! Prišli bi rajši nam pomagat. Z dekleti bi malo delali," je rekla stara veselo. "No, dekleta, vstanite!" je zaklicala.

Marjanka in Ustjenka sta šepetali pod vozom in komaj zadržavali smeh.

Odkar se je zvedelo, da je podaril Olenin Lukaški konja, vrednega petdeset rubljev, so bili praporščakovi prijaznejši; posebno praporščak, se je zdelo, je rad videl, da se je približeval Olenin njegovi hčeri.

"Pa saj ne znam delati," je rekel Olenin in si prizadeval, da ne bi pogledal skoz zelene trte pod voz, kjer je bil zapazil modro srajco in rdečo ruto Marjankino.

"Pridite, dala vam bom suhih breskev," ga je povabila stara.

"To je tako stara, gostoljubna kazaška nava, da neumnost starih žensk," je pojasnil praporščak starkine besede in jih takorekoč popravil.

"V Rusiji, mislim, niste jedli samo suhih breskev, ampak tudi ananasov kompost v svoje zadovoljstvo."

"Torej v pustem vinogradu jih je?" je vprašal Olenin. "Grem tja." Vrgel je nagel pogled skoz zelene trte, privzdignil čepico in izginil med pravičnimi zelenimi vrstami trt.

Solnce se je že zakrivalo za ograjo vinogradov in z razdrobljenimi žarki blestelo skoz prozorno listje, ko se je vrnil Olenin v vinograd h gospodarjem. Veter je bil potihnil, in svež hlad se je razprostiral po vinogradih. Že od daleč je spoznal Olenin skoz trte z nekakim instinktom Marjankino modro srajco in obiraje jagode se ji je približal. Njegov zasopljivi pes je tudi hlastnil včasih s slinastim gobcem po nizko visečem grozdu. Vsa žareča od dela, z zavihanimi rokavi in ruto spuščeno do podbradka, je Marjanka urno rezala težke grozde in jih skladala v košaro. Ne da bi izpustila trto, ki jo je držala, je prenehala, se prijazno nasmehnila in se znova lotila dela. Olenin se ji je približal in je vrgel puško čez ramo, da bi imel proste roke. "Kje pa so tvoji? Bog daj srečo! Ali si sama?" je hotel reči; a rekel ni ničesar in je privzdignil samo čepico. Bilo mu je mučno samemu z Marjanko, a kakor bi se nalašč hotel mučiti, je stopil k njej.

"Ti boš s svojo puško še ženske postreljal," je rekla Marjanka.

"Ne, ne streljam."

Oba sta molčala nekaj časa.

"Pa bi mi malo pomagal."

Vzel je nožiček in pričel molče rezati. Pri tem je dobil spodaj med perjem velik, kake tri funte težak, debel grozd, pri katerem so bile jagode druga drugo potlačile, ker niso imele zase prostora. Pokazal ga je Marjanki.

"Ali naj vse porečem? Ali ni ta še zelen?"

"Pokaži."

(Dalje prihodnjič.)

Generallajtnant Franc Rozman-Stane

Sedmega novembra l. 1944 je naznanil takratni glavni štab narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije z osvobodjenega ozemlja v Beli Krajini vsem enotam narodno osvobodilne vojske in vsemu slovenskemu narodu, da se je pri preizkušanju učinkovitosti novega orožja smrtno ponesrečil generalni poročnik Franc Rozman-Stane, komandant slovenskega glavnega štaba ter njegova zvesta spremljevalca: starejši vodnik Jug in vodnik Tonček.

Ta vest je težko pretresla borce naših brigad in divizij in z njimi širok krog prebivalstva do zadnjih meja, takrat še po večini zaslužene slovenske zemlje. Kajti z imenom priljubljenega in od vseh spoštovanega komandanta slovenskega dela narodno osvobodilne vojske Jugoslavije—komandanta Staneta—je bil vendar združen velik del zgodovine partizanskega gibanja pri nas in to od vsega začetka. Rečemo: z njegovim imenom, ali bolje: z njegovo osebnostjo, ki je pri slehernemu borcu odražala toliko odkritega spoštovanja in zaradi njegovih izrednih vojaških sposobnosti ter velikih človeških vrlin, ki so pri borcih na vojnih položajih in pri našem narodu v zaledju bile deležne toliko zaupanja in tople ljubezni. Komandant Stane—in to so vedeli vsi—je bil vendar človek

Njegovo življenje

Franc Rozman se je rodil v majhni gorenjski vasi v Spod. Pirničah pri Medvodah l. 1912. Že o njegovem očetju, ki je bil trden in značajan mož, so pripovedovali, da mu je bil vojaški poklic močno pri srcu. Toda njegov sin Franc ga skoraj ni poznal, kajti oče je v prvi svetovni vojni padel in štirje preostali otroci so morali kmalu po vojni v svet za kruhom. Zadnji varuh, ki so ga otroci imeli, je bil pošteni Rožanec, železničar, ki je bil kot talec ustrelen po smrtni kazni izdajalca Natlačena.

Starejši sin Franc se je šel najprej za peka učiti v Ljubljano, toda nadarjenega Franca je mikalo v široki svet, da bi se tam posvetil vojaški znanosti, za kar je čutil posebno veselje. Po odsluženem vojaškem roku

je odšel na svoj dom, toda izvrševanje obrti doma mu pač ni moglo nadomestiti neizpolnenih želja in načrtov. Že od vsega začetka je mladi Franc z odprtimi očmi gledal v tedanji krivični neusmiljeni svet, boj za pravico in resnico vseh zatiranih in ponižanih mu je bil že zgodaj pri srcu. Zato ni bilo nič čudnega in nenavadnega, da je sklenil po napadu imperialistične Italije na Abesinijo oditi Abesincem na pomoč. Nameraval se je javiti kot prostovoljec v italijansko armado, kot italijanski vojak priti na abesinsko fronto in pobegniti k Abesincem. Toda načrt mu ni uspel in vrnil se je iz Italije zopet domov. Kmalu nato pa so pričeli fašisti v Španiji z uporom proti vladi Ljudske fronte in mladi Franc se je odločil, da bo šel braniti pravice zatiranega ljudstva na to bojišče.

Tako se je v začetku l. 1937 znašel v Španiji. Bil je najprej borec v prvi bojni črti, nato pa je bil dodeljen kot tolmač sovjetski misiji. Zaradi svoje vojaške nadarjenosti in sposobnosti pa je kmalu postal instruktor v ofiserski šoli in pozneje priljubljeni komandir čete. Z zloglasno politiko "nevmešavanja" je ves reakcionarni svet, na čelu s fašistično Nemčijo in Italijo pomagal generalu Francu poraziti republikansko Španijo. Ta čas srečamo Franca Rozmana, zdaj komandanta bataljona, kako s svojimi vojniki požrtvo-

valno rešuje, tisoče beguncev iz fašističnih krempljev na meji pod Pireneji ter jih spravlja v Francijo.

V Franciji je zadel Franca Rozmana usoda španskega interniranca v taboriščih St. Cyprienne in Gurs. V teh taboriščih španskih borcev se je komandant Stane politično vzgajal in usmerjal ter se odkrito v prvih vrstah boril proti zahrbtnim napadom nazadnjaških reakcionarnih sil, proti izdajalcem naprednega svobodoljubnega pokreta delovnega ljudstva vseh narodov in dežel. Ko je francoska policija napadla taborišče, se je kot najožji sodelavec sedanjega generalnega poročnika jugoslovanske armade Koste Nadja postavil na čelo internacionalnih brigad. Bil je sicer z ostalimi 80 borci vržen v zapor, toda moralna zmaga je bila ogromna. Ves demokratičen svet se je začel živahneje zanimati za usodo španskih borcev. Po padcu Liega so bili premeščeni jugoslovanski borci v kazensko taborišče Vernet, odkoder so bili po nemški zasedbi Francije poslani na prisilno delo v Nemčijo. Komandant Stane je pobegnil eden med prvimi in se takoj priključil osvobodilnemu gibanju in borbi v domovini.

Doma je nastopil Franc Rozman že takoj izpočetka slavno pot uspešnih in pomembnih partizanskih vojaških akcij. Bil je komandant čet, bataljonov in večjih enot, ki so se junakaš proslavile v letih našega osvobodilnega boja. V l. 1942 je komandant Stane—to je bilo namerč njegovo partizansko ime—kot poveljnik II. grupe odredov prodiral na Stajersko in tudi tam zanesil vsenarodni upor. Narod mu je zaupal junija 1943 visoko mesto komandanta glavnega štaba Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije. Ob podelitvi činov je dobil čin generalmajorja. 1. septembra 1944 je napredoval v generalnega poročnika. Za njegove zasluge mu je bil podeljen red Partizanske zvezde I. stopnje, Sovjetska zveza pa je njegove zasluge odlikovala z visokim redom Suvorova II. stopnje. Po njegovi tragični smrti mu je bil podeljen 13. novembra 1944 s sklepom predsedstva AVNOJa in na predlog vrhovnega poveljnika, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita red narodnega heroja za zasluge pri organiziranju in utrjevanju narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije, za sposobnost v poveljevanju in za osebnost junaštvo, ki ga je dokazal v vsej narodno osvobodilni borbi.

Njegova smrt

Generalni poročnik Franc Rozman je v svoji vniemi neprestanega vojaškega izpolnjevanja šel 7. novembra zjutraj s svojima spremljevalcema tov. Jugom in Tončkom ter nekaterimi oficirji glavnega štaba preizkušati nov angleški minomet. Ko so sprožili prvo in drugo mino, so bili vsi v zaklonih, pri tretji mini pa v bližini minomet. Mina je eksplodirala v cevi. Oba spremljevalca sta bila na mestu mrtva, vsi ostali, razen enega pa ranjeni. Takoj so prešli prvo pomoč treh naših najboljših zdravnikov. Težke ranjence so odpeljali nemudoma v bolnico v Kanižarici blizu Črnomlja. Operacijo pri pok. komandantu Stanetu so izvršili oziroma pri njej asistirali polkovnik dr. Lunaček, podpolkovnik dr. Bogdan Breclj, sovjetski major dr. Leonov in še več drugih zdravnikov. Kljub nagli operaciji pa je popoldne komandant Stane umrl. Trebušna rana (črevesje je bilo 17 krat prebita) je bila pretežka. Ves čas do smrti je bil komandant pri zavesti in dajal—zavedajoč se konca—zadnja navodila.

Zadnja pot

Pogreb generalnega poročnika Franca Rozmana je izprizčil globoko ljubezen, ki jo je bil deležen v svoji vojski, v svojem narodu. Na katafalku v veliki soškoli dvorani v Črnomlju je ležalo v cinasti krsti, vloženi v hrastov les, truplo našega komandanta. Mnogi vojaštva in civilnega prebivalstva so se vrstili pred krsto že od ranega jutra, prinašale večje in manjše se tiho poslavljale od velikega borce za našo svobodo. Dopol dne so prišli k zadnjemu slovesu člani glavnega štaba ter zavestniški misij, člani predstava SNOSA, izvršnega odbora OF in centralnega komiteta KPS. Nekajminutna tišina je

vsakega izmed teh najbližjih tovarišev in soborcev padlega komandanta še enkrat povedla na skupaj prehojeno pot. V tišino so vpadali žalni vzoki vojaške godbe, ki je zaigrala Pahorjevo žalostinko "Sprejmi zemlja žrtve vase." H krstam so pristopili višji oficirji in jih odnesli na lafeto.

Pogrebni sprevod je krenil. Za konjeniki so šle vojaške enote z godbo, njim je sledila dolga vrsta preko 100 vencev, in še dvakrat več šopkov, ki so jih nosili pionirji in šolska mladina. Pred lafeto s krsto pokojnega generala, ovito s slovensko zastavo, so nosili pokojnikova odlikovanja in rusko brzostrelko, dragoceno darilo Rdeče armade. Za lafeto so vodili komandantovega konja, ki je sklanjal glavo, kakor da je slutil, kaj se je zgodilo. Na drugi lafeti sta bili krsti spremljevalcev. Ob krstah častna straža in mladenec z dolгим vencem. Takoj za lafetami so sledili najprej ožji sorodniki padlih, nato pa predstavniki vojske zavezniških sil, ljudskih oblasti in organizacij. V samem sprevodu je bilo preko 600 ljudi, ki so prihitali z osvobodjenega ozemlja, da bi izpričali ljubezen vseh slojev ljudstva do svoje osvobodilne vojske, ki jo je tako uspešno vodil generalni poročnik Franc Rozman.

Žalni sprevod se je ustavil na trgu, kjer je bil pred črno zavito tribuno postavljen katafalk. Ko je invalidski pevski zbor odpel žalostinke, so se v imenu naroda in njegove vojske poslovlili od našega prvega borca takratni politkomisar glavnega štaba Boris Kidrič, predsednik Josip Vidmar, šef sovjetske misije polkovnik Patrahajcev in šef anglo-ameriške vojne misije podpolkovnik Moore.

"Stane živi in bo živel v srcu slehernega Slovenca, živel bo v srcu slehernega Jugoslavana. Z našo borbo ne bomo prenehali do popolnega osvobodjenja. To variši! Ob krsti vašega komandanta kličem: Na juriši! Na juriši! Na juriši!" Tako je sklenil svoj poslovlilni govor šef sovjetske misije polkovnik Patrahajcev. Četa oficirske šole je oddala častno salvo in ko so vsi tisoči stali mirno, so oficirji prenesli krste v avtofurgon, ki je trpila prepeljal na skrito počivališče. Zdal počiva komandant Stane v svobodni domovini, ki ga je s ponosom uvrstila med najzaslužnejše, največje borce za svobodo naših narodov. Narodnemu heroju generalnemu poročniku Francu Rozmanu-Stanetu bodi ohranjen hvaležen, večni spomin in neminljiva slava za vsekdar!

Razni mali oglasi

100
DEKLET
ZA DELO PRI
RadioSVETLO, ČISTO, LAHKO DELO
STALNA SLUŽBAKRATKA 4 TEDENSKA PLAČANA
UČNA DOBA

71c - 76c

IZKUŠENA DEKLETA TAKOJ OD
ZAČETKA PO

83c

AVTOMATIČNO POVIŠANJE DO

94c

NA URO

MOTOROLA
GALVIN MFG. CORP.

4545 W. Augusta Blvd.

1000 North blizo Cicero Avenue

USLUŽBENCI SO DELEŽNI POPUSTA
PRI NAKUPU RADIADOPISNIKOM IN ČLANOM
JEDNOTEKadar pišete Prosveti ali v
glavni ured SNPJ, ne pozabite
v naslovu napraviti poštne številke 23 za besedo "Chicago".

Na kuverti vselej zapišite: Chicago 23. III. To bo olajšalo delo na čikaški pošti, nam pa pospešilo dostavljanje pošte.

Razni mali oglasi

IŠČEM ŽENSKO SLUŽKINJO

Rad bi dobil žensko srednje starosti, Slovenko ali Hrvatko, naprednega mišljenja z ne več kot dvema otrokoma, za domača hišna dela. Imam svojo farmo z električno razsvetljavo v srednjem Wis. Pozneje, ako se sporazumeva, tudi ženinov ni izključena. Plača po dogovoru. Tajnost jamčena. Pišite na naslov: SLOVENEK, 2657 So. Lawndale Ave., Chicago 23, Ill. —(Adv.)

WANTED WOMAN

FOR GENERAL HOUSEWORK
Assist with children
No heavy laundry
Own room; good pay
Call—ROGERS PARK 0079

WANTED GIRL OR WOMAN

Not over 45 years old
for general housework
References
To go or stay
COLUMBUS 0524

MEN & WOMEN

WANTED
FOR LIGHT FACTORY WORK
Apply Monday & Tuesday
JOYCE 7 UP BOTTLING CO.
2340 W. Adams St.

BUFFERS and POLISHERS

Experienced on light aluminum
castings; GI's preferred.
PROFESSIONAL MFG. CO.
1322 Monroe

Experienced Fitter

All Around work
Ideal working conditions
Phone
STATE 1245

BOYS

17 TO 21
PACKER BOYS IN OUR
PRESSROOM
Hours:
7:45 Morning to 4:15 Afternoon;
6:15 Evening to 2:45 Morning.

4600 Diversey

Silk Screen Squeegee

Operators
EXPERIENCED ONLY
GOOD PAY
STEADY WORK
Dupli-Color Prods.
2440 S. Michigan

Women

ICE CREAM PACKERS
HYDROX CORPORATION
415 East 24th Street
BINDERY GIRLS
MACHINE OPERATORS - TABLE WORKERS - WE WILL TRAIN
GOOD WAGES - PERMANENT WORK
AMERICAN COLORTYPE CO.
1151 ROSCOE STREET

Važna nova kuharska knjiga za ameriške

Slovenke
'SLOVENSKO-AMERIŠKA KUCHARICA'
Izdala MRS. IVANKA ZAKRAJŠEK

KNJIGA, KI JO JE VSAKA GOSPODINJA ŽELELA IMETI

Poleg obilnega informativnega gradiva svoje stroke vsebuje tudi okrog 1200 receptov za ameriškan in starokrajnska, oziroma evropska jedila—V njej je tudi ANGLEŠKI ODDELEK, kjer so v angleščini podana pojasnila in recepti za take naše jedilne posebnosti kot POTICE, SARKLJI, KRAPI, BUHTELJINI, CMOKI itd.—To bo našim tu rojenim kuharicam zelo dobrodošlo in se jim ne bo težko navaditi pripraviti "specialitete," ki so jih vedno tako radi imele doma.

Ker ameriške Slovenke do sedaj niso imele svoje KUCHARICE KNJIGE, BO TA NOVA "KUCHARICA" veliki večini naših gospodinj in kuharic zelo dobrodošla.

Nova knjiga ima velikost 8x5½ inč, obsega skoro 500 strani, (40 poglavij), ter je vezana v trde in močne platnice. Tiskana na dobrem papirju, z vidnimi črkami.

Cena \$5.00 s poštnino

NAROČILA SPREJEMA

PROLETAREC

2301 So. Lawndale Ave. - Chicago 23, Ill.

Razni mali oglasi

MEN

STEADY FULL TIME
PRODUCTION WORK
No experience necessary
5 DAY WEEK
Apply Superintendent
Coca Cola Bottling Co.
6410 W. Fullerton
Corner Narragansett

HOUSEKEEPER

For eight room house—
Cook dinner - Own room & bath
One & half days off.
Phone—DAVIS 7679

GIRL OR WOMAN

Light, clean factory work - 5
week. Very good starting
Steady position. Excellent work
conditions. HOCHSTADTER, CO.
732 S. Federal St.—Wabash 6331

UPHOLSTERER

needed at once. Highest pay. Steady
Some overtime. Excellent work
conditions.
EDWARD C. HAVLIK
4106 W. 16th St.—Lawndale 11

WOMEN - GIRLS

for
Bindery Work
Steady Employment Full Time
40 hours per week
Time and one half over 40 hrs.
Paid vacation
Sickness and Hospital Insurance
nominal cost.

International

Tag & Salesbook Co.
319 N. Whipple St.

ALI GLEDATE ZA DOBR

PLAČO IN STABILNOSTI
Telefon kompanija ima malo
takih prilik
za

HIŠNICE

(JANITRESSES)
Takoj od začetka plača 70c na ur
po treh mesecih 75c na ur in po
šestih mesecih po 80c na ur.
ŽENSKES ZA ČIŠČENJE V VSE
DELNIH MESTA
Delovne ure od 5:30 pop. do 5
ure ponoči.

Oglasite se pri

ILLINOIS BELL
TELEPHONE
COMPANY
v uposlovalnem uradu za ženske
v pritličju
309 W. WASHINGTON ST.